

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI

SAMARQAND VILOYATI XALQ TA’LIMI
XODIMLARINI QAYTA TAYYORLASH VA
ULARNING MALAKASINI OSHIRISH HUDUDIIY
MARKAZI

PIRLS TADQIQOTLARI UCHUN
TOPSHIRIQLAR TO‘PLAMI

(Uslubiy qo‘llanma)

III QISM

Uslubiy qo‘llanma Samarqand viloyati xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish hududiy markazi Ilmiy kengashining 2021-yil 30-oktabr, 5- sonli yig‘ilish qarori bilan nashrga tavsiya etilgan.

UDK-373.1 (571.1)

BBK- 74.2 O‘Z

P – 46

PIRLS tadqiqotlari uchun topshiriqlar to‘plami. Uslubiy qo‘llanma (3-qism) - Samarqand XTXQTMOHM. -2021. 50 bet.

Ushbu uslubiy qo‘llanma malaka toifasi boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi bo‘lgan tinglovchilar va umumta’lim maktablarining boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun mo‘ljallangan bo‘lib, PIRLS tadqiqotlari uchun o‘quvchilarning matnni o‘qish va qabul qilish darajasini aniqlash bo‘yicha topshiriqlar tayyorlash va ularni baholash yuzasidan uslubiy tavsiyalar berilgan.

Taqrizchilar: X.Rabbonayeva – SamDU, Boshlang‘ich ta’lim metodikasi kafedrasida dotsenti
M.Raximqulova – Samarqand VXTXQTMOHM, Maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta’lim metodikasi kafedrasida dotsenti

*Samarqand viloyat xalq ta’limi
xodimlarini qayta tayyorlash va ularning
malakasini oshirish hududiy markazi*

ISBN 978-9943-5376-1-3

© D.Rabbonayeva

MUNDARIJA

	Kirish.....	4
	Adabiy kitobxonlik malakasini egallash maqsadidagi o‘qish turi uchun tuzilgan topshiriqlar va unlar baholash me’zonlari.....	7
	Axborotni o‘zlashtirish va undan foydalanish maqsadidagi o‘qish uchun tuzilgan topshiriqlar va ularni baholash me’zonlari.....	10
	Savol va topshiriqlarni baholash bo‘yicha yo‘riqnomasi.....	12
	“Ko‘prik ustidagi do‘st” mavzusi uchun topshiriqlar tayyorlash va ularni baholash mezonlari.....	15
	”Saxovatli fasl” mavzusida topshiriqlar tayyorlash va ularni baholash mezonlari.....	22
	“Chumchuq bola” mavzusi uchun topshiriqlar tayyorlash va ularni baholash mezonlari	30
	“Yo‘lda” mavzusi uchun topshiriqlar tayyorlash va ularni baholash mezonlari	35
	“Uch ho‘kiz” ertagi uchun topshiriqlar tayyorlash va ularni baholash mezonlari	39
	Xulosa.....	44
	Foydalanilgan adabiyotlar.....	46

Kirish

Xalqaro doirada 2021-yilda o'tkazilgan PIRLS baholash dasturida 70 ga yaqin davlatlar qatorida mamlakatimizdagi 4-sinf o'quvchilari ham ilk marotaba ishtirok etishdi.

Joriy yilning aprel oyida bo'lib o'tgan PIRLS tadqiqotlarida O'zbekistondagi 180 ta maktabda tahsil oluvchi 5948 nafar 4-sinf o'quvchilari hamda ularning ota-onalari, maktab direktorlari va sinf rahbarlari ishtirok etishdi.

PIRLS tadqiqoti qog'oz shaklida o'tkazildi va unda 4-sinf o'quvchilari matnni o'qib tushunish darajalarini baholovchi test topshiriqlarini bajarishdi hamda ta'limga qiziqishlari, uy va maktab sharoitlari to'g'risidagi shaxsiy fikrlarini namoyon etuvchi o'quvchi so'rovnomasini to'ldirishdi. Shuningdek, ishtirokchi maktablar rahbarlari va tanlangan sinf rahbarlari ta'lim muassasasidagi ta'lim muhitini o'rganuvchi maktab va o'qituvchi so'rovnomasini, o'quvchilarning ota-onalari yoki vasiylari esa farzandlarining ta'lim olish sharoitlarini o'rganuvchi uy so'rovnomasini to'ldirishdi.

Ta'lim sifati va ulardan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash maqsadida amalga oshirilayotgan o'zbek ta'limini modernizatsiya qilish samaradorligi ko'p jihatdan har xil turdagi ta'lim natijalari bo'yicha tadqiqotlar doirasida olingan obyektiv ma'lumotlardan foydalanish darajasiga bog'liq.

Ushbu barcha tadqiqotlar ta'limning holati va uning o'zgarishi tendentsiyalari to'g'risida ma'lumot beradi, rejalashtirilgan va erishilgan natijalarni o'zaro bog'lash, ta'lim sifatini dunyoning boshqa mamlakatlari bilan taqqoslash va shu asosda hal qilinishi kerak bo'lgan eng muhim

muammolarni aniqlash imkonini beradi. Ushbu tadqiqotlar natijalari amalga oshirilayotgan islohotlar yoʻnalishini oʻzgartirish va kelgusi yillarda taʼlim holatini prognoz qilish uchun koʻrsatma boʻlib xizmat qiladi.

Xalqaro PIRLS tadqiqoti eng yaxshi oʻquv dasturlari va yosh oʻquvchilarning oʻqish qobiliyatlarini rivojlantirish tajribasi haqida noyob axborot materiallarini taqdim etadi. PIRLSga qatnashish Oʻzbekistonga boshlangʻich sinf oʻquvchilari orasida oʻqish qobiliyatlari darajasini mustaqil ravishda obyektiv baholash imkonini beradi. Bundan tashqari, Oʻzbekiston taʼlimining ochiqligi va integratsiyalashuvi dunyoning yetakchi taʼlim tizimlarining xalqaro hamjamiyatiga integratsiyalashuvini taʼminlaydi.

Xalqaro ekspertlar taʼkidlashicha, boshlangʻich maktabda maktab oʻquvchilarining keyingi tarbiyasida muvaffaqiyat qozonish uchun poydevor qoʻyilgan. PIRLS tadqiqotining natijalari maktab oʻquvchilarining oʻqish va rivojlanishidagi muvaffaqiyatlarga (maktab va oilaning taʼlim resurslari, ota-onalarning qiziqishi va bolalarning oʻqish madaniyatini shakllantirishdagi ishtiroki va boshqalar) taʼsir koʻrsatadigan omillarning regressiv tahlilini taʼminlaydi.

PIRLS xalqaro tadqiqoti boshlangʻich sinf oʻquvchilarining oʻqib tushunish koʻnikmalarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi maʼlumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, oʻqish va oʻqitishni yaxshilashda taʼlim sohasidagi davlat siyosatiga xizmat qilishi mumkin boʻlgan tahlillarni taqdim etadigan yirik xalqaro baholash dasturi hisoblanadi.

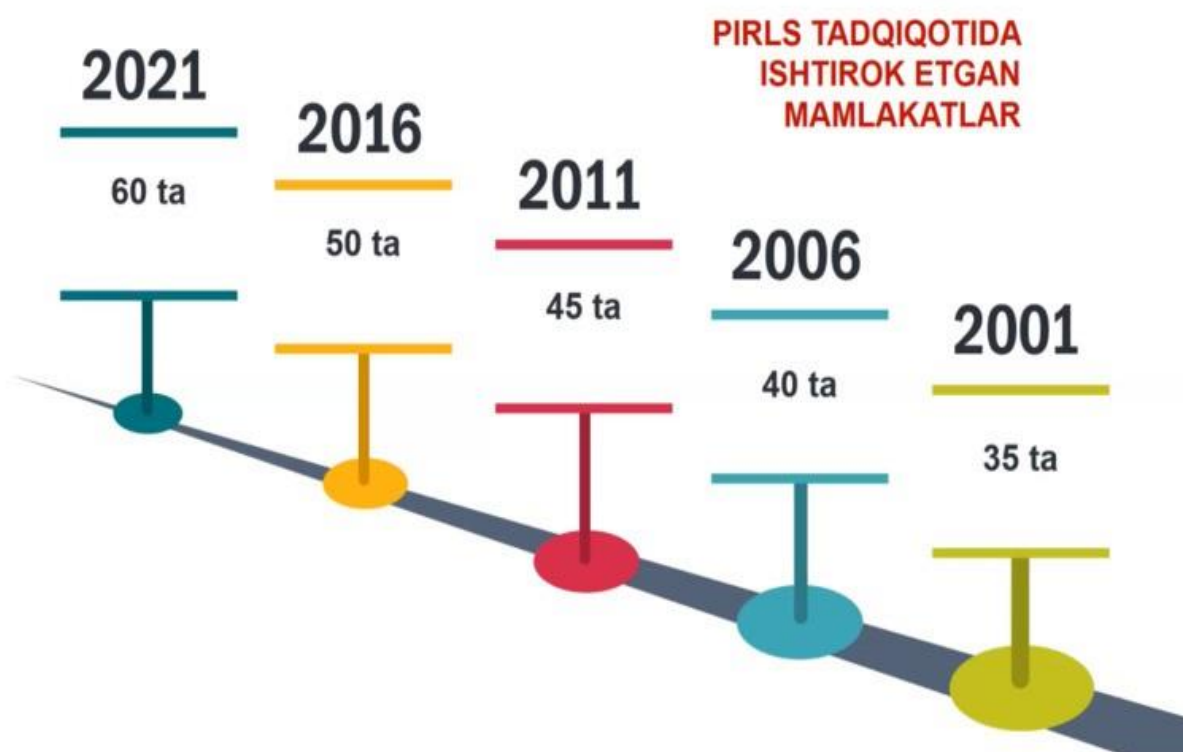
Hozirgi vaqtda PIRLS taʼrifiga koʻra, oʻqish savodxonligi jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma til

shakllarini tushunish va ulardan foydalanish, shuningdek, matnlardan turli shakllarda ma'no hosil qila olish qobiliyati hamdir.

Tadqiqot doirasida asosiy e'tibor tushunishni namoyon qilishdan o'zlashtirilgan ma'lumotlarni qanday qilib yangi loyihalar va vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatlarini namoyon qilishga qaratilmoqda.

O'quvchi bu jarayonning faol qatnashuvchisi bo'lib, ma'no yaratadi, matn ustida mushohada yuritadi va samarali o'qish strategiyalarini ongli ravishda tanlab qo'llaydi. Har bir matn turi odatiy shakl va qoidalarga amal qilgan holda o'quvchiga matnni sharhlashga yordam beradi. Har qanday matn turli shaklga ega bo'lishi mumkin. Bular an'anaviy kitoblar, jurnallar, hujjatlar va gazetalar, shuningdek, raqamli ko'rinishdagi yozma shakllarni ham o'z ichiga oladi.

PIRLS boshlang'ich sinf o'quvchilarining sinf va sinfdan tashqari o'qishini baholashda ikkita keng qamrovli maqsadga, ya'ni "badiiy tajriba orttirish", "axborotni olish va undan foydalanish"ga qaratiladi.

Adabiy kitobxonlik malakasini egallash maqsadidagi o‘qish turi uchun tuzilgan topshiriqlar va unlar baholash me‘zonlari

O‘qish savodxonligining asosi matnlar bilan to‘liq ishlash uchun zarur bo‘lgan o‘qish qobiliyatlarini shakllantirishdir. Bu o‘quvchi tomonidan kerakli ma’lumotlarni topish va tarqatish, matnning ma’lum qismi bo‘yicha xulosalar chiqarish, asosiy belgilarning harakatlarini sharhlash, matn namunalari va matn tuzilishini dastlabki tahlil qilish bilan tasdiqlash.

PIRLS o‘rganish monitoringi bo‘lganligi va uning asosiy vazifalaridan biri o‘qish sifati dinamikasini o‘rganish bo‘lganligi sababli, o‘qish uchun zarur shart bu har bir qismda matnlar va ularga berilgan topshiriqlarning bir qismini qayta ishlatishdir.

Tadqiqot ishtirokchilarining o‘quv va o‘qishdagi yutuqlarini baholash o‘quvchilarning o‘qish ko‘nikmalarining muayyan darajalariga asoslangan holda maktab ta’limi sifatini baholash sohasidagi xalqaro ekspertlarning ko‘rsatmalariga muvofiq amalga oshiriladi. Ushbu darajalar ishda taklif qilingan matn bilan ishlashda turli murakkablikdagi o‘quvchilarning o‘quv faoliyatini tavsiflaydi. Aniq darajadagi mezonlar sizga bolalarning natijalarini statistik jihatdan alohida guruhlariga ajratish imkonini beradi, ularning tayyorgarligini o‘qish savodxonligi jihatidan ma’lum darajani tavsiflovchi aniq vazifalar yordamida tasvirlash mumkin.

Bajarilgan ishlarni baholash tizimi sifatli va miqdoriy baholashni birlashtiradi. PIRLSni baholash 1000 balli shkala bo‘yicha amalga oshiriladi (asosan davlatlar natijalari 300 dan 700 ballgacha).

O‘rtacha qiymat - 500 ball, standart og‘ish - 100 ball. Har bir topshiriq uchun topshiriqning qiyinligiga qarab ma’lum ball beriladi. Xalqaro ekspertlar o‘qish savodxonligini badiiy va axborotli matnlarni

o‘qish sifatini va o‘qish qobiliyatining individual guruhlarini baholash ko‘lamiga muvofiq baholaydilar.

PIRLS tadqiqotlarida xalqaro miqyosda hammasi bo‘lib, to‘rtta daraja ko‘rsatilgan:

1. Eng yuqori daraja 625 ball
2. Yuqori daraja 550 ball
3. O‘rtacha daraja - 475 ballga
4. Past daraja - 400 ballga to‘g‘ri keladi

Natijalar qanday baholanadi?

Javoblarni tanlash bilan vazifalarni tekshirish maxsus WinDem dasturidan foydalangan holda xalqaro mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi. Shu bilan birga, ochiq javobga ega bo‘lgan vazifalar Milliy muvofiqlashtiruvchi tomonidan tekshiriladi. Vazifalar mutaxassislar tomonidan (IEA) ishlab chiqilgan Xalqaro vazifalarni baholash qo‘llanmasiga muvofiq ko‘rib chiqiladi. Qo‘llanmada har bir vazifaning bajarilishini baholashga umumiy yondashuvlar mavjud. Har bir vazifa uchun uning bajarilishini baholash uchun maxsus tavsiyalar ishlab chiqilgan. Kodlash natijalari ma’lumotlar bazasiga kiritiladi va tekshirish uchun Xalqaro markazga yuboriladi.

Har to‘rtinchi daftar milliy miqyosda mustaqil ekspertlar tomonidan ikki marta tekshiriladi, so‘ngra ushbu daftarlarning bir qismi xalqaro ekspertlar tomonidan tekshiriladi. Ishtirok etuvchi davlatlar mutaxassislari nomuvofiq baholarni beradigan vazifalar tahlildan olib tashlangan.

Taklif etilgan to‘rtta savoldan javoblarni tanlash va voqealar ketma-ketligini belgilash bo‘yicha topshiriqlar bitta ball bilan baholanadi. Erkin tuzilgan javob bilan topshiriqlar - vazifaning murakkabligiga qarab 1 balldan 3 ballgacha.

**Adabiy kitobxonlik malakasini egallash maqsadidagi o‘qish uchun
baholash me‘zonlari**

Daraja	Ballar	Mahorat tavsifi
Past	400 - 475	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matnning muayyan qismlarini ajratib ko‘rsatish. 2. Ulardan oddiy xulosalarni ifodalashda foydalanish.
O‘rta	475 – 550	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voqealar o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarni ko‘rsatish. 2. Matnning umumiy g‘oyasini aniqlash. 3. Matn tarkibining elementlarini ochib berish. 4. Qahramonlar xatti-harakatiga izoh berish
Yuqori	550 – 6245	<ol style="list-style-type: none"> 1. Asar qahramonlarining xatti-harakatlari va his –tuyg‘ularini taqqoslash va qiyoslash. 2. Ularning o‘zaro aloqalarini tushuntirish. 3. Matnda qo‘llangan til vositalarining xususiyatlari ustida birlamchi tahlil o‘tkazish.
Oliy	625 va undan yuqori	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matnning asosiy g‘oyasini tushunish, yashiringan axborotlarni aniqlash va umumlashtirish. 2. Matndagi savollarga qahramonlarni asosiy tavsiflari, ularning intilishlari va his- tuyg‘ularini izohlash orqali javob berish. 3. Matndan misollar keltirgan holda, javoblarni asoslash.

Axborotni o'zlashtirish va undan foydalanish maqsadidagi o'qish uchun tuzilgan topshiriqlar va ularni baholash me'zonlari

O'qish savodxonligi o'quvchilarning ilmiy va shaxsiy muvaffaqiyatini o'sishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi, shuningdek, PIRLS ta'lim sohasida olib borilayotgan siyosatning muvaffaqiyatga ta'sirini baholash uchun qimmatli vosita hisoblanadi.

O'qish savodxonligi – jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma tilning shakllarini idrok etish va amaliyotda qo'llay olish qobiliyatidir. Hozirgi vaqtda PIRLS ta'rifiga ko'ra, o'qish savodxonligi jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma til shakllarini tushunish va ulardan foydalanish, shuningdek, matnlardan turli shakllarda ma'no hosil qila olish qobiliyati hamdir. PIRLS yosh o'quvchilarning sinfda va sinfdan tashqari o'qishining ikkita maqsadiga qaratilgan: Bular: badiiy tajriba orttirish hamda ma'lumot olish va ulardan foydalanish uchun o'qishdir. PIRLS o'qish maqsadlarining har birida to'rtta keng tushunish jarayonini birlashtiradi: diqqatni jamlash va aniq ko'rsatilgan ma'lumotlarni topish, to'g'ridan to'g'ri xulosalar chiqarish, g'oyalar va axborotni talqin qilish va uyg'unlashtirish, kontent va matn elementlarini baholash va tanqid qilish.

PIRLSda har bir matn parchasi yoki matn yuzasidan beriladigan savollar ikkita tushunish jarayonini baholash uchun asos bo'lib xizmat qiladi. O'quvchilar matndan ma'no hosil qilar ekan, ular aniq tushuntirilmagan g'oyalar yoki ma'lumotlarga nisbatan tushuntirishlar beradi. O'quvchilar oddiy xulosalar bilan bir qatorda, matndagi g'oyalar va axborotlarni talqin qilishda va uyg'unlashtirishda aniq yoki umumiy ma'nolarga e'tibor berishlari yoki tafsilotlarni umumiy mavzular va g'oyalar bilan bog'lashlari mumkin.

**Axborotni o‘zlashtirish va undan foydalanish maqsadidagi o‘qish
uchun baholash me‘zonlari**

Daraja	Ballar	Mahorat tavsifi
Past	400 - 475	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matda keltirilgan dalillarni aniqlash va tasvirlash. 2. Kerakli axborotni o‘zida mujassamlashtirgan gapni ajratish. 3. Xulosalarni izohlash uchun olingan axborotdan foydalanish.
O‘rta	475 – 550	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matnda yaqqol taqdim etilgan axborotga muvofiq xulosa chiqarish. 2. Matnning turli qismlarini tahlil qilish va kerakli axborotni ajratish.
Yuqori	550 – 625	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matnda yashirin berilgan axborotni aniqlash. 2. Matndagi alohida gaplar o‘rtasidagi mazmuniy aloqalar asosida xulosalarni ifodalash. 3. Matn mazmunini izohlab berish. 4. Turli tipdagi matnlardan foydalanish va alohida tavsiflarni belgilash.
Oliy	625 va undan yuqori	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matnning turli qismlaridagi murakkab ma’lumotlarni anglash va asoslash. 2. Matndagi ma’lumotlarni tushunish uchun aniq va noaniq elementlarni baholash va ahamiyatini tushuntirish. 3. Matnlar, xaritalar, illuystrasiyalar,diagrammalar va rasmlar kiritilgan materiallar asosida turli matnlardagi ma’lumotlarni umumlashtirish.

Savol va topshiriqlarni baholash bo'yicha yo'riqnoma

Baholash jarayonida “0”, “1”, “2”, “3” ballik tizim hamda “8” va “9” kodlari bilan kodlash tizimi xususida so‘z yuritamiz. Matn yuzasidan berilgan savol va topshiriqlarning o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, ular necha ballik ekanligi haqidagi eslatmalar bilan belgilangan bo‘ladi. Ushbu ball va kodlar haqida quyida batafsil ma’lumotlar beriladi.

1. Javobi tanlanadigan savollar (testlar)da to‘g‘ri javobga “1” ball, noto‘g‘ri javobga “0” ball beriladi.

2. Ochiq savollarni baholashda 1, 2 va 3 ballik baholash mezonlari qo‘llaniladi.

Bir ballik savollarni baholash mezonlari

1 ball – berilgan javobning qabul qilinganligini anglatadi hamda ushbu javoblar savolning matn jihatidan o‘quvchi tomonidan tushunilganini namoyon etadi.

0 ball – qabul qilinmaydigan javob. O‘quvchi tomonidan berilgan javoblar mazmuniga ko‘ra javoblar savolning matn jihatidan tushunilganini namoyon etmaydi.

Ikki ballik savollarni baholash mezonlari

To‘liq tushunish-2 ball. Ushbu turdagi javoblar savol yuzasidan o‘quvchining matnini to‘liq tushunganligini namoyon etadi.

Qisman tushunish-1 ball. Ushbu javoblar savol yuzasidan matnini qisman tushunilganligini ko‘rsatadi. Ular savolda talab qilinadigan elementlarning barchasini emas, balki bir nechtasini o‘z ichiga olishi mumkin.

Mutlaqo tushunmaslik-0 ball. Ushbu turdagi javoblar savol yuzasidan matnini tushunilmaganligini ko‘rsatadi.

Uch ballik savollarni baholash mezonlari

Keng tushunish – 3 ball. Ushbu javoblar savol yuzasidan matnni keng tushunilganligini namoyon etadi.

Qoniqarli tushunish – 2 ball. Ushbu javoblar savol yuzasidan matnni qoniqarli tushunilganligini namoyon etadi.

Minimal tushunish – 1 ball. Ushbu javoblar savol yuzasidan matnni minimal darajada tushunilganligini namoyon etadi.

Qoniqarsiz tushunish – 0 ball. Ushbu javoblar savol yuzasidan matnni qoniqarsiz tushunilganligini namoyon etadi.

Shuningdek, savollarga javob berilmagan hollarda ham "0" ball beriladi. Bunga chizilgan va o‘chirilgan urinishlar, o‘qishga yaroqsiz va topshiriqqa doir bo‘lmagan javoblar, chizmalar kiradi.

Kodlar haqida eslatmalar

Matndagi savol va topshiriqlarga berilgan javoblarga qarab, “8” va “9” kodlari berilishi mumkin. Ushbu kodlar asosan, keng qamrovli baholash jarayonlarini tashkil etishda, berilgan javoblarni kodlashtirib, keyinchalik avtomatlashtirilgan holda ballarga o‘girish maqsadida ishlatiladi va undan asosan maxsus tayyorgarlikdan o‘tgan malakali ekspertlar foydalanishlari ko‘zda tutiladi. Lekin, shunchaki, o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini aniqlash va rivojlantirish maqsadida mashq daftaridan foydalanilganda kodlardan emas, balki ballar tizimini to‘g‘ridan-to‘g‘ri qo‘llash tavsiya etiladi. Ushbu kodlash tartibi asosan ochiq savol va topshiriqlarga nisbatan qo‘llaniladi.

“8” kodi – savol noto‘g‘ri tuzilganligini anglatadi. Keng qamrovli baholash jarayonlarida savolning tuzilishi yoki tarjimada xatolik aniqlansa-yu, ushbu xatolik o‘quvchi tomonidan to‘g‘ri javobni aniqlashga mone‘lik qilgan, deb hisoblangan hollarda qo‘llaniladi.

“9” kodi – o‘quvchi hech qanday javob yozmaganligini tasniflaydi hamda keng qamrovli baholash jarayonlarida ochiq savollarga o‘quvchi tomonidan hech qanday javob yozilmagan hollarda qo‘llaniladi. Bunday kodlash keyinchalik necha nafar o‘quvchilar savollarga javob bermasdan tashlab ketganligini tahlil qilish uchun zarur bo‘ladi.

PIRLS tadqiqotida ishlatiladigan matnlar tarkibi 1000 ta so‘zgacha bo‘lib, badiiy matnlar asosiy mavzuga ega, u berilgan matndan tashqari o‘quvchi tomonidan umumlashtiriladigan, axborot matnlari o‘quv materiallardan olinmagan mavzuni yoritib bergan bo‘lishi kerak. Matnda Hech qanday so‘zlashuvga oid so‘z yoki jargon ishlatilmaydi hamda ortiqcha texnik ifodalar olib tashlanadi. Matnning mazmuni 9-10 yoshdagi o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos kelishi, ayrim madaniyatlarga juda xos bo‘lgan mavzulardan chetlanishi, shuningdek, matn shu yoshdagi maktab o‘quvchilari uchun qiziqarli va zavqli bo‘lishi hamda o‘quvchi uchun unchalik tanish bo‘lmasligi lozim. O‘qish darslarida PIRLS testlaridan foydalanish o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshiradi, ularda o‘qib tushunish malakasi rivojlanishiga xizmat qiladi.

DAFTAR

1

www.sadikov.uz

_____

_____

_____ - sonli maktabning _____ -sinf

o'quvchisi _____

_____

_____

“Ko‘prik ustidagi do‘st” mavzusi uchun topshiriqlar tayyorlash va ularni baholash mezonlari

Ko‘prik ustidagi do‘st. Ulug‘bek Hamdam

Har gal dala hovlidan qaytyotganimda, yo‘lda ikki yalangoyoq bolakayni uchratar edim. Birining oti – Nikita, ikkinchisniki esa Umidjon. “Ismlarini qayerdan bila qoldingiz?” demoqchimisiz? O‘zlaridan-da. Voqea bunday bo‘ldi: hovlimdagi chog‘roq bog‘da ishlab, kechga tomon torgina yo‘ldan shaharga qaytayotsam, muyulishda qo‘qqisdan ro‘paramdan bir mashina chiqib qoldi. Yo‘l chetida bolalar o‘ynab o‘tirishardi. Shitob bilan kelayotgan mashinani o‘tkazib yuborish uchun shartta tormozni bosib, mashinani bolakaylarning shundoq tumshug‘iga tirab to‘xtatdim. Ular yalt etib menga qarashdi. Jilmayib qo‘yishdi. Jilmayib deganim juda yumshoq chiqdi, “Bolakaylarning yuzlarida quyosh porlardi, quyosh!” desam, ularning sevinchlarini aniqroq ifodalagan bo‘laman.

- Salom! – dedim men ham bolalarning sevinchidan tasirlanib.
- Salom! – deya mashinaning ochiq oynasidan qo‘lini suqdi ularning mallatobi.
- Oting nima seni ? – so‘radim men.
- Nikita, – deb javob berdi bola.
- Seniki-chi? – deb so‘radim nariroqda iymanibroq turgan qoramag‘izdan.
- Umidjon!
- Yoshing nechada, Nikita?
- To‘qqizda.
- Seniki-chi, Umidjon?
- O‘n ikkida.
- Bo‘ylaring teng-ku.

Ular javob o‘rniga yana jilmayishdi.

– Xayr, bolalar!

– Xayr, amaki!

Men mashinamni yurg‘izib, yo‘lda davom etdim. Odatda dam olish kunlarim dala hovlida kechadi. Bu yerga kelib-ketarkanman, deyarli har safar Umidjon-u Nikitaga duch keladigan bo‘ldim. Ular ham uzoqdan mening mashinamga ko‘zlari tushishi bilan o‘yinlarini tashlab ko‘rishish uchun hozirlik ko‘rishardi. O‘z navbatida, men ham beg‘ubor bolalarning shugina istagiga peshvoz chiqmasdan o‘tolmayman: tormozni bosaman, ular chopib kelib, biri sarg‘ish-qizil, boshqasi qoramag‘iz yuzlarida menga tanish, menga qadrdon bo‘lib borayotgan quyoshchalarni porlatgancha birin-ketin qo‘llarini uzatishadi.

Kunlardan bir kun Nikitani uzoqdan, muyulishdagi ko‘prik ustida ko‘rib qoldim. U yo‘lga ikki ko‘zini tikkancha oftobda javdirab turardi. To‘xtadim. Bolakayning kayfiyati yo‘q edi. Kiyimi rosa kirlangan, yuzida ham quyoshcha aks etmasdi, negadir. U mashinaning ochiq oynasidan indamaygina qo‘lini uzatdi.

– Salom! – dedim men.

– Salom! – dedi u.

– Umidjon qani?

– Umidjon mashg‘ulotga ketdi.

– Qachon keladi?

– O‘n ikki-yu o‘ttizda.

Soatga qaradim: mil o‘n ikki-yu o‘ttiz beshni ko‘rsatardi.

– Keladigan vaqti allaqachon bo‘libdi-ku.

– Ha.

– O‘ynagani boshqa bolalar yo‘qmi?

- Bor.
- Nega o‘ynamayapsan?
- Umidjonni kutyapman.

Men Nikitaga boshqa savol bermadim. Berolmadim. Chunki tomog‘imga bir nima kelib tiqildi. Asta qo‘zg‘alib yo‘limda davom etdim...

Mening Nikitadek biron do‘stim bormi, deyman xayolan. O‘zim ham biron Umidjonni do‘st tutib, quyoshning tig‘ida Nikita kabi kutdimmi?

**XALQARO TADQIQOTLARDA
BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING
O‘QISH SAVODXONLIGINI BAHOLASH**

**IEA
PIRLS**

TOPSHIRIQLAR (Umumiy ball – 33 ball)

1. Hikoya mazmunini ochib beruvchi 3 ta eng asosiy gaplarni tartib bilan yozing.

	3
	2
	1
	0

2. Hikoyadagi “qo‘qqisdan” so‘ziga ma’nodosh so‘zlarni toping.

A) to‘g‘risida, oldida

B) birdaniga, kutilmaganda

D) borayotganda, kelayotganda

E) oldidan chiqdi

1
0

3. Mashinaning tormoz, qurilmasi nima uchun kerak?

A) Mashinani harakatlantirish uchun

B) Mashinani eshigini ochish uchun

D) Mashina toxtashi uchun

E) Mashina tez yurishi uchun.

1
0

4. Hikoyadagi voqealar ketma-ketligini raqamlarda tartiblang.
(Katakchalarga yozing)

Bolakayning kayfiyati yo‘q edi.

Bolakaylarning yuzlarida quyosh porlardi, quyosh!

Kunlardan bir kun Nikitani uzoqdan ko‘rib qoldim.

Yo‘l chetida bolalar o‘ynab o‘tirishardi

Men mashinamni yurg‘izib, yo‘lda davom etdim.

3
2
1
0

5. Bolakaylarning yuzlarida quyosh porladi, quyosh! Ushbu jumlani tariflab yozing?

3
2
1
0

6. Hikoyada bolalarning haqiqiy do‘stligi qaysi jummalarda ayon bo‘lgan?
(Katakchalarga yozing)

☐
☐
☐
☐
☐

Keladigan vaqti allaqachon bo‘libdi-ku.

Bolakaylarning yuzlarida quyosh porlardi, quyosh!

Keladigan vaqti allaqachon bo‘libdi-ku.

Umidjonni kutyapman.

Umidjon mashg‘ulotga ketdi.

3
2
1
0

7. Hikoyada “mallatobi” so‘zi kimga qarata aytilganligi va nima sababdan shunday deyilganini yozing.

3
2
1
0

8. Biri sarg‘ish-qizil, boshqasi qoramag‘iz. Bu yerda ko‘proq qaysi so‘z turkumlari qatnashgan?

A) Ot so‘z turkumi

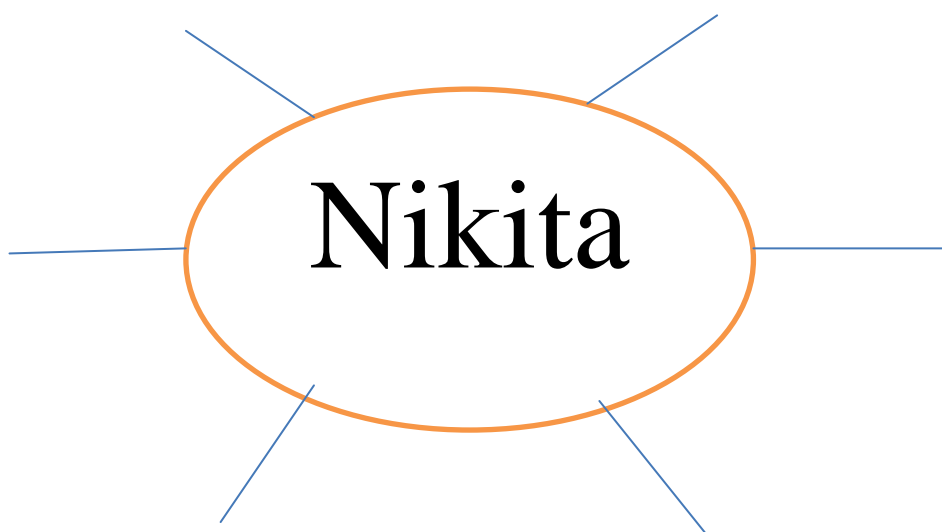
B) Sifat so‘z turkumi

D) Son so‘z turkumi

E) Hammasi to‘g‘ri

1
0

9. Hikoyani ikkinchi qismida Nikitaning holatini “Klaster” metodi orqali tariflab bering.

2
1
0

10. Hikoyadan vaqt o‘lchov birligi haqida aytilgan jumlaning topib, yozing.

_____	2
_____	1
_____	0
_____	
_____	

11. Sizning ham Nikitadek yaqin do‘stingiz bormi? U haqida yozingchi.

_____	2
_____	1
_____	0

12.: Asar qahramonlarini xarakterlarini yoriting.

Muallif:

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

Umidjon:

_____

_____

13. “Men Nikitaga boshqa savol bermadim. Berolmadim.Chunki tomog‘imga bir nima kelib tiqildi”. Nima tiqildi deb o‘ylaysiz?

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

14. Do‘stlik haqidagi maqollardan yozing.

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

**”Saxovatli fasl” mavzusida topshiriqlar tayyorlash va ularni
baholash mezonlari**
”Saxovatli fasl”

O‘lkamizda yana kuz ...

Naqadar go‘zal va serjilo fasl. Har bir faslning o‘z chiroyi bo‘lganidek, bu faslning ham o‘zgacha, hech qaysi faslnikiga o‘xshamagan husn-tarovati bor. Shoir hamda yozuvchilarimiz aytganidek, bu fasl “hazon” barglari bilan ajralib turadi. Kuz fasli kirib kelganda tabiat manzaralariga e’tibor bersangiz ona tabiatimiz oltin libosga burkanadi. Go‘zal tabiat manzaralari vujudga keladi. Yerga to‘kilayotgan sariq rangdagi barglar o‘zgacha olamni yuzaga keltiradi. Istirohat bog‘lariga kirib, kuz faslining ajabtovur husni yog‘ilayotgan daraxtlar oldida bir zum o‘tirsangiz, xuddi sehrlil olamga tushib qolgandek bo‘lasiz. Mayin shamol, barglarning shitir-shitir tovushlari qalbimizga beg‘uborlik, yangilanish

hislarini mavj urayotganini ifodalab beradi. Ammo negadir ko‘pchilik kuz faslini yoqtirmaydi.

Nima uchun ko‘pchilik kuzni “to‘kilish”, “hazon-rezgi” fasli deb atashadi. Yana kimlardir esa “o‘lik” fasli ham deyishadi. Bir tomondan olib qaralganda to‘g‘ri. Kuz fasli kelganida daraxtlar, turli xil hayvonlar qishki uyquga hozirlik ko‘rishadi. Daraxtlar barglarini to‘kib, hayvonlar o‘z inlarini tayyorlab, oziq-ovqat g‘amlab uyquga ketishadi. Balki shu uchun ham “to‘kilish va o‘lik” fasli deyishar. Lekin har bir insonning o‘ziga yarasha fikri bor. Menimcha kuz tozalanish fasli. Nimaga desangiz, daraxtlar o‘zida qolgan eski, keraksiz yaproqlardan tozalanib, keyingi yil uchun kuch to‘plab, qishki uyquga ketishadi.

Kuz fasli kelganida insonlar oltin kabi burkangan daraxtlar qo‘ynida sayr qilganlarida, qalblariga yorqinlik, ijodkorlik fazilatlari namoyon bo‘ladi. Ayniqsa tabiat kuzning serjilo manzaralari bilan yanada ko‘rkamlashadi. Yomg‘irli kunlarini aytmay sizmi. Yomg‘ir sharros quyib yog‘ganda, deraza ortidan ko‘chaga bir razm soling, xayollarga berilib qolasiz. Xuddi sehrlanib qolgandek. Hazon barglar ustida to‘planib qolgan yomg‘ir yoqutdek tovlanib turadi. Yorqin tilla va qizil ranglar bilan bo‘yalib, ajoyib rang-barang bezanib turadi. Asta-sekin kunlar ham qisqarib, tunlar uzaya boshlaydi. Bir oz sovuq, shamolli va yomg‘irli kunlar ko‘payadi.

TOPSHIRIQLAR (Umumiy ball – 34 ball)

1- topshiriq: Soʻzlarni “Tushunchalar tahlili” metodi orqali izohlang.

TUSHUNCHA	IZOH
Hazon	
Husn-tarovati	
Ajabtovur	
Shitir-shitir	
Mavj	
Ijodkorlik	

2
1
0

2- topshiriq: Nima uchun kuzni “saxovatli fasl” deyishadi?

	2
	1
	0

3-topshiriq: Quyosh soʻziga “Sinkveyn” tuzing.

Namuna:

1. Bahor
2. Koʻm-koʻk, goʻzal.
3. Yashnaydi, gurkiraydi, gullaydi.
4. Bahorda atrof koʻm-koʻk boʻlib gullaydi.
5. Koʻklam.

3
2
1
0

1. Quyosh

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

4-topshiriq: Rasm ustida ishlash. Paxta haqida nimalar bilasiz?

	3
	2
	1
	0

5-topshiriq: Kuz haqida maqollardan yozing.

1.	2
2.	1
	0

6-topshiriq: Savollarga javob bering.

1.Kuz faslida qushlar va hayvonlar hayotida qanday o'zgarish bo'ladi ?

	2
	1
	0

2.Kuzda ob-havo qanday bo‘ladi?

3.Kuzda qanday mevalar pishib yetiladi?

7-topshiriq: Kuzda barglar nima uchun sarg‘ayadi? Sababini yozing.

2

1

0

8-topshiriq: Kuz fasli bilan qish faslini qanday umumiy tomonlari bor?

2

1

0

9-topshiriq: Kuz faslini “o‘lik fasl” deganda xayolingizdan nimalar kechdi?

2

1
0

10-topshiriq: Hamma faslga aloqador boʻlgan tabiat hodisalarini fasllardagi holati boʻyicha izohlab bilan yozing.

Masalan: *Shamol – yozda issiq shamol – garmsel esadi, bahorda mayin shamol esadi, qishda sovuq, qorli shamollar esadi, kuzda quruq shamol esadi.*

3
2
1
0

11-topshiriq: Kuz faslini hech qaysi faslnikiga oʻxshamagan husn-tarovati bor, deganda nimalarni sanash mumkin?

2
1
0

12-topshiriq: Kuzda bo'ladigan tabiat hodisalarini ketma-ketligini tartiblang. (katakchalarga yozing)

☐	Qor ham uchqunlay boshladi.	3
☐	Havo juda ham sovib ketdi.	2
☐	Daraxtlar barglari sarg'ayib, to'kila boshladi.	1
☐	Mevalar g'arq pishdi.	0
☐	Paxtakorlar paxtani yig'ib-terlib olishmoqda.	

13-topshiriq: Kuz fasli haqida sizning hikoyangiz qanday ?

	3
	2
	1
	0

14-topshiriq: Rasmdagi mevalar va ularning foydali jihatlarini yozing.

	3
	2
	1
	0

**“Chumchuq bola” mavzusi uchun topshiriqlar tayyorlash va
ularni baholash mezonlari**

“Chumchuq bola” O‘ktam Usmonov

Boboxon chumchuq bolani rosa qiynadi: suvga solib suzdirdi, qanotlarini yoyib, hilpillatdi. Keyin oyog‘iga ip bog‘lab, ko‘chaga olib chiqdi. Ko‘chada Tal‘atga duch keldi. Tal‘at Boboxonni ko‘rdi-yu, qovog‘i solindi. Boboxon judayam o‘jar bola edi. Tal‘at shosha-pisha yonini kovlashtirdi: kissasida yarimta o‘chirg‘ich bilan kecha ochgan qizil qalami bor ekan.

Tal‘at: – Boboxon, chumchuqni qayerdan olding?

Boboxon:– Bug‘doyzordan, chigirtka tutayotganimda, do‘ppim bilan urib yiqitdim.

Tal‘at: – Alishmaysanmi?

Boboxon: – Alishaman, nimang bor? – dedi hovliqib.

Tal‘at: – Mana rangli qalam, agar xo‘p desang, mana bu ochirg‘ichni ham beraman.

Boboxon:– Buni alishvolib nima qilasan? – dedi.

Tal‘at: – Hozir bilasan nima qilishimni.

Tal‘at chumchuq bolaning oyog‘idagi ipni avaylab yechdi. Yuragi duk-duk urayotgan bechora qushchani bir-ikki siladi-da, keyin birdan osmonga qo‘yib yubordi. “Bor, uchaver!” deb qo‘yib yubordi. Boboxon goh qo‘lidagi o‘chirg‘ich bilan qalamga, goh pat-pat qanot qoqib uchib ketayotgan chumchuqqa, goh istehzo bilan kulimsirab turgan Tal‘at o‘rtog‘iga javdirab, nima qilishini bilmay, hang-mang bo‘lib qoldi.

TOPSHIRIQLAR (Umumiy ball - 24 ball)

1-topshiriq. Boboxonga ta'rif bering.

_____	2
_____	1
_____	0

2-topshiriq. Tal'atga ta'rif bering.

_____	2
_____	1
_____	0

3-topshiriq. Tal'atni o'chirg'ich bilan qalamini Boboxonga berishga nima majbur qildi?

_____	2
_____	1
_____	0

4-topshiriq. Boboxon Tal'atning qilgan ishidan hang-mang bo'lib qoldi. Tog'rimi? Shu tobda uning xayolidan nimalar kechdi deb o'ylaysiz?

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

5-topshiriq. O'zingiz yaxshi bilgan 3 ta qush haqida quyidagicha izohli lug'at tuzingchi.

Namuna: Musicha – dumi uzun, tanasining orqa tomonidagi patlari bir xil kulrang, bo'ynining orqasida qora rangli

yarim halqasi bor. Daraxtlar shoxiga in qurmasdan uylarning ayvoniga in quradi. Bir yilda bir necha marta bola ochadi. Qishda ham biz bilan birga qoladi, o‘simliklar urug‘i, don va non uvoqlari bilan oziqlanadi.

3
2
1
0

 6-topshiriq. Mening nazarimda.....

_____	2
_____	1
_____	0

 7-topshiriq. Men matnga mana bularni qo‘shgan bo‘lar

edim _____

chunki _____

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

8-topshiriq. Sizningcha hozirda qushlarga munosabat qanday?

_____	2
_____	1
_____	0

 9-topshiriq. Men _____ ga

_____	3
_____	2
_____	1
_____ degan bo'lardim.	0

 10-topshiriq. Oxirgi marta qachon qushlarga g'amxo'rlik qilgan edingiz? Qanday?

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

_____

“Yo‘lda” mavzusi uchun topshiriqlar tayyorlash va ularni baholash mezonlari

“Yo‘lda” Shukur Xolmirzayev

Ota, ona va o‘g‘il shaharga kelayotgan edilar. Onasi bilan otasi – otda, bola eshakda.

Dala yo‘li. Kun isib ketdi. Bola chanqadi. Dadasidan suv so‘radi.

- Chida, o‘g‘lim, chida. Shaharga tushaverishda buloq bor. O‘shandan ichasan. Biz ham ichamiz. Ulovlarni ham sug‘oramiz, - dedi otasi.

Bola chidab, eshakni haydayverdi.

Havo isigandan isidi. Tuproq yo‘l ustida allanimalar jimir – jimir etardi. Tandır o‘gzidan chiqqan hovurga o‘xshaydi. Bolaning suv ichgisi kelib, battar qiynaldi. Tanglayi qotib, lablari bir-biriga yopishib qola boshladi. Yig‘lab yubordi. Suv so‘radi.

- Suv yo‘q-ku, o‘g‘lim. Ko‘rib turibsan o‘zing. Demak, chidash kerak. Chidamsiz kishi qiyinchilikka bardosh berolmaydi. “Men chidamliman!” deb o‘yla. O‘zingni chalg‘it, atrofni tomosha qil, - deb maslahat berdi otasi.

Ular yo‘lda davom etishdi. Shaharga tushaverishda toshlar ostidan oqib chiqayotgan buloq bo‘yiga yetishdi. Ulovlardan tushishdi.

Hamma xursand edi. O‘zlari ham buloqdan suv ichdilar. Ulovlarini ham sug‘orishdi. Keyin asta yo‘lga tushishdi.

- Qalay endi, o‘g‘lim! Chidasa bo‘lar ekanmi? – dedi otasi.
- Ha, odam chidasa bo‘lar ekan. O‘zini chalg‘itadimi, boshqa ish qiladimi, baribir chidasa bo‘lar ekan.

Otasi chidamlik, qiyinchiliklarga bardosh bera olish odamning eng yaxshi fazilatlaridan biri ekanligini tushuntirdi.

TOPSHIRIQLAR (Umumiy ball - 23 ball)

1-topshiriq: “Tushunchalar tahlili” metodi orqali so‘zlarga izoh bering.

”Tushunchalar tahlili” metodi.

Tushuncha	Mazmuni
Buloq	
Tanglay	
Ulov	
Hovur	

2
1
0

2-topshiriq:

Menda _____
 _____
 _____ taassurot qoldirdi.

2
1
0

3-topshiriq: O‘zbekistonda qanday daryolar bor?

_____	2
_____	1
_____	0

4-topshiriq: “Orolni asrang” mavzusida kichik hikoya tuzing.

Orolni asrang

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

5-topshiriq: Ota-ona haqida yangi maqollardan yozing.

1. _____

2. _____

3. _____

3
2
1
0

6-topshiriq: O‘g‘li o‘z-ozini qanday yengdi?

A) Otasidan qo‘rqib

B) Sabr-bardoshi bilan

C) Suv topilmaganidan

1
0

7-topshiriq: Ushbu hikoyaning asosiy g‘oyasi nima?

A) Farzandiga har qanday sharoitda ham sabrli bo‘lishni o‘rgatish

B) Suvni asrab-avaylashga o‘rgatish

C) Ota-onani hurmat qilishga o‘rgatish

1
0

 8-topshiriq: Tasavvur qiling, soʻz oʻsha oʻgʻilning oʻrnidasiz.

Qanday yoʻl tutar edingiz? Fkringizni bayon eting.

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

 9-topshiriq: Menda _____ ga hurmat

hissini uygʻotishga sabab

1. _____	3
_____	2
2. _____	1
_____	0

 10-topshiriq: Men matnga mana bularni qoʻshgan boʻlar edim _____

_____	3
chunki _____	2
_____	1
_____	0

“Uch ho‘kiz” ertagi uchun topshiriqlar tayyorlash va ularni baholash mezonlari

“Uch ho‘kiz” Turkman xalq ertagi

Qadim zamonda bir dehqonning qora, qo‘ng‘ir va ola ho‘kizi bo‘lgan ekan. Kunlardan bir kuni ular o‘yga cho‘mibdilar.

“Xo‘jayinimiz, hademay har birimizning bo‘ynimizga bo‘yinturuq ilib, yer haydattiradi. Keyin umrimizning oxirigacha omoch tortishdan boshqa narsani bilmaymiz. Kelinglar, yaxshisi, o‘rmonga qochib ketamiz, u yerda o‘zimizda bo‘ladi. Xohlaganimizdek kun kechiramiz”, - deyishibdi ho‘kizlar bir-biriga. Ho‘kizlar shunday deb o‘rmonga jo‘nashibdi. Biroq shodliklari uzoqqa cho‘zilmabdi. Kutilmaganda ularga o‘n nafar yo‘lbars hujum qilib qolibdi. Ho‘kizlar ham bo‘sh kelishmabdi. Bir chiqib olishib, yo‘lbarzlarni ayamay suzaverishibdi. Hujumlari samara bermasligiga ko‘zi yetgan bir aqlli qari yo‘lbars sheriklariga shunday debdi:

– Bu olishuvdan foyda yo‘q. Sizlar, yaxshisi, boshqa jonivorlarni ovlashga jo‘nay qolinglar. Ho‘kizlarni men aqlim bilan yengib ko‘rishga harakat qilaman.

Yo‘lbarzlar ov qilgani boshqa yoqqa jo‘nashibdi. Ho‘kizlarning oldida o‘sha aqlli yo‘lbarzgina qolibdi.

– Sheriklaring bas kelolmagani yetmagandek, endi bir o‘zing olishmoqchimisan? Ovora bo‘lasan! - deyishibdi ho‘kizlar uni kalaka qilib.

– Gapingiz to‘g‘ri, - debdi hayvonlar shohi siniq ovozd.

– Sheriklarim meni qari, hisoblashib, saflaridan chiqarishdi. Lozim ko‘rsangizlar, men sho‘rpeshanani o‘zlaringizga sherik qilib olinglar.

Ho‘kizlar yo‘lbarsning bu gapidan quvonib ketishibdi. Ular o‘sha kundan boshlab yo‘lbars bilan do‘st tutinishib, ahil va inoq yashay

boshlashibdi. Yo‘lbars ularni turli yirtqichlarning hujumlaridan himoya qilibdi. Kunlardan bir kuni yo‘lbars qo‘ng‘ir va ola ho‘kizga sal nariroqda o‘tlab yurgan qora ho‘kizni ko‘rsatib debdi:

– Og‘aynilar, payqayapsizlarmi? Shu kunlarda qora ho‘kiz judayam haddidan oshayapti-da. Sero‘t joylarda faqat o‘zi kavsh qaytarib yuradi. Sizlarni chaqirish ham yo‘q. Bir ta‘zirini berib qo‘ysam, nima deysizlar?

– Sen haqsan, yo‘lbars. Qora ho‘kiz o‘zbilarmon bo‘lib ketibdi. Mayli, adabini bera qol, - debdi ho‘kizlar.

Yo‘lbars qora ho‘kizni shu zahoti tilka-pora qilib tashlabdi. Bir necha kundan so‘ng yo‘lbars ola ho‘kizning oldiga kelib, ayanchli ovozda debdi:

– Eh, og‘ayni, og‘ayni, qo‘ng‘ir ho‘kizga bir qara! U ham qoravoyning xuddi o‘zi-ya. Faqat o‘z qornini o‘ylaydi. Nima qilay, uning ham adabini berib qo‘yaymi?

Yo‘lbars ola ho‘kizning javobini kutmayoq, qo‘ng‘ir ho‘kizni g‘ajib tashlabdi. Keyin ola ho‘kizni yoniga chaqiribdi.

– Qani bu yoqqa kel-chi, tentak, sening etingni mazasini ham bir totay.

– Bu nima deganing? Axir men hech kimga halal bermayotgan bo‘lsam, og‘ayni ham o‘z og‘aynisini yeydimi? - debdi ola ho‘kiz qaltirab.

– Eh, nodon, - kulibdi hayvoniar shohi. – Aqling hali ham kirmabdi-da. Go‘sh t yeb, kun ko‘ruvchi hayvonning o‘t yeb, kun ko‘ruvchi hayvon

bilan el bo‘lganini qayerda ko‘rgansan o‘zi? Buning ustiga jonzotlar shohi ov ovlashda ustasi farang bo‘lsam. Bunga o‘zing ham guvoh bo‘lding-ku. To‘qqiz og‘aynim bajarolmagan ishni bir o‘zim epladim-ku.

Ola ho‘kizga yo‘lbarsning bu gaplarini oxirigacha eshitish nasib etmabdi...

TOPSHIRIQLAR (Umumiy ball - 24 ball)

1-topshiriq. Ho‘kizlar nima uchun qochib ketishdi?

_____	2
_____	1
_____	0

2-topshiriq. Ho‘kizlar to‘g‘ri ish qildimi? Sababini yozing.

_____	2
_____	1
_____	0

3-topshiriq. Ertakda do‘stlikning qanday jihatlarini sezdingiz?

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

4-topshiriq. Menda

_____	2
_____	1
_____	0

taassurot qoldirdi.

5-topshiriq. Test.

1. Yo‘lbars qanday ish tutdi?

A) Yaxshi

B) Oqilona

A) Yomon

2. Ho‘kizlar qanday ish tutdi?

A) Yaxshi

B) Oqilona

1
0

1
0

C) Yomon

 6-topshiriq. Lugʻat ishi. Quyidagi soʻzlarni maʼnosini izohlang.

Namuna: Boʻyinturuq – boʻyinga bogʻlanadigan ip.

Shoʻrpushana– _____	3
Landovur– _____	2
Qoʻngʻir– _____	1
Erk– _____	0

 7-topshiriq. Siz bilgan hayvonlar ichidan qaysilari aqlli. Nima uchun shunday deb oʻylaysiz?

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

 8-topshiriq. Hoʻkizlar qanday yoʻl tutishlari maʼqul edi?

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

 9-topshiriq. Sizningcha xoʻjayin hokizlarni izladimi? Unga nima deb maslahat bergan boʻlardingiz?

_____	3
_____	2
_____	1
_____	0

 10-topshiriq. Ushbu ertakning asosiy gʻoyasi nima?

B) Odamlarga xizmat qilmasdan erkin yashash

C) Doʻstlik, birdamlikda ish tutish

D) Oʻz qornini toʻdirish uchun kurashish

1
0

Xulosa

PIRLS xalqaro tadqiqoti bo'yicha yuqori natijalarga erishish uchun quyidagi tavsiyalarga ham amal qilish lozim:

1. O'quvchilarning adabiy kitobxonlik malakasini egallashlari uchun yozma matnlarni (badiiy matnlar, kitoblar, jurnallar, hujjat va gazetalar, shuningdek, raqamli ko'rinishdagi yozma shakllarni) ko'proq o'qishga o'rgatish.

2. Matn mazmunini tushunish va amalda foydalanish maqsadida o'qishga o'rgatish, ma'lumotlardan foydalana olish qobiliyatini o'stirish, o'quvchilarni o'qilgan matn ustida mushohada yuritish va samarali o'qish strategiyalarini ongli ravishda tanlab qo'llashga yo'naltirish.

3. Matn bilan ishlashda diqqatni jamlashga, aniq ko'rsatilgan ma'lumotlarni topish va murakkab ma'lumotlarni eslab qolishga, to'g'ridan to'g'ri xulosalar chiqarishga, matn elementlarini baholash va tanqid qilishga, g'oyalar va axborotni talqin qilish (sintez qilish) va uyg'unlashtirishga doir ko'nikma va malakalarni shakllantirish.

4. Matn mazmuni, til xususiyatlari, tuzilishi, voqea-hodisalarning ketma-ketligini tahlil qila olish va baholashga o'rgatib borish, qahramonlarning his-tuyg'ularini, maqsadlarini va xarakter-xususiyatlarini tushunish uchun voqelar va harakatlarni sharhlay olish ko'nikmalarini shakllantirish, matn asosidagi savollarga erkin javob bera olish, matn asosidagi test topshiriqlari ustida mustaqil ishlash malakalarini hosil qilish.

5. O'quvchilarni guruhlar bilan ishlashdan ko'ra ko'proq mustaqil ishlashga yo'naltirish.

6. PIRLS xalqaro tadqiqoti bo'yicha ma'lumotlarni tadqiq va tahlil qilish orqali o'qitish va o'qishni takomillashtirish, xalqaro tajribalarni o'rganish orqali tayyorgarlik ishlarini tashkil etish, jumladan, o'qitishni va

o‘qishni o‘rganish, bu borada ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish orqali oilaviy resurslardan ham unumli foydalanish.

7. Xalqaro tadqiqot bo‘yicha tayyorgarlik ishlarini 1-sinfdanoq maqsadli va bosqichma-bosqich olib borish, o‘quvchilar uchun maxsus qo‘llanmalar va “Mashq daftari”ni chop etish ishlarini yo‘lga qo‘yish.

8. PIRLS tadqiqoti talablari asosida boshlang‘ich sinf o‘qish darslarini yuqori saviyada tashkil etish, barcha dastur va darsliklarni, jumladan, “O‘qish kitobi” darsliklarini ham takomillashtirish.

Shuni ta’kidlash kerakki, ushbu jarayonda o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga, kerakli ko‘nikma va malakalarni egallashlariga, albatta, nutq o‘stirishga alohida e’tibor qaratish zarur. Bu kabi ishlar boshlang‘ich sinf o‘qish darslarida matn ustida jarayonida diqqat markazida bo‘lsa, maqsadga muvofiq bo‘ladi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. – T.: Xalq so‘zi, 2017-yil 8-fevral.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 15-martdagi “Umumiy o‘rta ta’lim to‘g‘risidagi Nizomni tasdiqlash haqida”gi 140-sonli qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi “Umumiy o‘rta ta’lim va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limining davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 187-son qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni. 2019-yilning 29-aprel.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 26-sentabrdagi “Pedagog kadrlarni tayyorlash, xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3289-son qarori.
5. Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabr kuni qabul qilgan “*Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida*”gi 997-sonli qarori.
6. Баранова В.Ю., Ковалева Г.С., к.п.н., Кузнецова М.И., к.п.н., Цукерман Г.А., д.псих.н., Нурминская Н.В. ОСНОВНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ международного исследования «Изучение качества чтения и понимания текста» Москва, 2007
7. Ishmuhamedov R.J. Innovasion texnologiyalar yordamida ta’lim samaradorligini oshirish yo‘llari.–T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2004.

8. Ishmuhamedov R. O‘quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo‘llash uslubi. – T.: RBIMM, 2005-yil.

9. Институт стратегии развития образования и Российской академии образования. Основная информация об исследовании PIRLS.2014.

10. Ковалева Г.С., к.п.н., Красновский Э.А., к.п.н., Краснокутская Л.П., к.ф.-м.н., Краснянская К.А., к.п.н. Международная программа PISA. Примеры заданий по чтению, математике и естествознанию. Центр оценки качества образования ИОСО РАО, 2003 г.,

11. Matjonov S. va b. 4-sinf o‘qish kitobi.O‘qituvchi Toshkent-2017-yil

12. Matchonov S., G‘ulomova X. Ona tili darslarida nutq ohstirish. /Boshlang‘ich ta’lim. 2014. №2.

13. Nazarov X., Ziyodullayev X., Jumanazarova Yu. Boshlang‘ich ta’lim mazmunini takomillashtirish muammolari. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. –Samarqand, SamDU nashri, 2011 y.

14. Norpo‘latova X. “O‘quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini rivojlantirish metodikasi” T.: “Kasb hunar” jurnali, 2010 yil №3.

15. Norpo‘latova X. “Ta’limni faollashtiruvchi metodlar” Metodik qo‘llanma TermDU. 2010 yil.

16. Qosimova K. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi. 2010-yil

17. Umarova M.va b.3-sinf o‘qish kitobi.O‘qituvchi.Toshkent-2019-yil

18. Vebinar: Otsenka chitatelskoy gramotnosti v ramkax mejdunarodnogo issledovaniya.PISA-2018 Moskva,16-marta 2018 g.

19. Xoliqov A ”Pedagogik mahorat” – Toshkent.: Iqtisod – moliya, 2010-yil

ELEKTRON TA'LIM RESURSLARI

1. <http://www.edu.uz> - O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi portali.
2. <http://www.uzedu.uz> - O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi portali.
3. <http://www.multimedia.uz> ([http:// www.eduportal.uz](http://www.eduportal.uz)) -O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi huzuridagi Multimedia umumta'lim dasturlarini rivojlantirish markazi sayti.
4. [http:// www.rtm.uz](http://www.rtm.uz) – Respublika ta'lim markazi sayti
5. [http:// www.dtm.uz](http://www.dtm.uz) – Respublika test markazi sayti
6. <http://www.bimm.uz> - O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi Bosh ilmiy-metodik markazi sayti.
7. <http://www.giy.uz> - Toshkent davlat pedagogika universiteti huzuridagi xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi sayti.
8. <http://www.ziyonet.uz>. - Ijtimoiy axborot ta'lim portal.
9. <http://www.istedod.uz> – «Iste'dod» jamg'armasi sayti.
10. <http://www.edunet.uz> – maktab o'quvchi va o'qituvchilari sayti.
11. <http://www.kkedu.uz> – «Bilimlar bellashuvi» tanlov materiallari
12. <http://www.school.edu.ru> - umumta'lim portali (rus tilida)
13. <http://www.alledu.ru> - «Internet ta'lim» portali (rus tilida)
14. <http://www.rostest.runnet.ru> – test olish markazi serveri (rus tilida)
15. <http://www.allbest.ru> – Internet resurslari elektron kutubxonasi

RABBONAYEVA DILDORA TOLIPOVNA

**PIRLS TADQIQOTLARI UCHUN TOPSHIRIQLAR
TO‘PLAMI
III QISM
(Uslubiy qo‘llanma)**

ISBN 978-9943-5376-1-3

Terishga berildi: 20..09.2021 y.

Bosishga ruxsat berildi: 30.09.2021 y.

Ofset bosma qog‘ozi. Qog‘oz bichimi 60x84_{1/16}.

«Times» garniturasini. Ofset bosma usuli.

Adadi: 50 nusxa.

Buyurtma №__

Noshirlik litsenziyasi №__

Samarqand viloyat xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi bosmaxonasida chop etildi.